

Vladimir Ilič Lenjin

Tri izvora i tri sastavna dela marksizma

Širom civilizovanog sveta učenja Marksa pobuđuju najveće neprijateljstvo i mržnju celokupne buržoaske nauke (i zvanične i liberalne), koja tretira marksizam kao vrstu "pogubne sekte". I nikakav drugačiji stav i ne treba očekivati, jer ne može biti "nepristrasne" društvene nauke u društvu baziranom na klasnoj borbi. Na jedan ili drugi način, sva zvanična i liberalna nauka brani nadničko ropstvo, dok je marksizam objavio nemilosrdan rat nadničkom ropstvu. Očekivati da nauka bude nepristrasna u takvom društvu je glupavo i naivno koliko i očekivati nepristrasnost od radnika po pitanju povećanja radničkih nadnica na račun smanjenja profita na kapital.

Ali to nije sve. Istorija filozofije i istorija društvenih nauka sa savršenom jasnoćom da nema ničeg nalik "sektaštvu" u marksizmu, u smislu ograničene, okamenjene doktrine, doktrine koja je skrenula sa puta razvoja svetske civilizacije. Naprotiv, Marksov genij se sastoji upravo u činjenici da je on dao odgovore na pitanje koja su već okupirala najistaknutije umove čovečanstva. Njegova učenja su proizašla kao direktan i neposredan nastavak učenja najvećih predstavnika filozofije, političke ekonomije i socijalizma.

Marksistička doktrina je svemoćna jer je istinita. Ona je celovita i harmonična, i daje ljudima integralnu koncepciju sveta koja je nespojiva sa bilo kojim oblikom sujeverja, reakcije, ili odbrane buržoaskog ugnjetavanja. Ona je legitimni naslednik najboljeg što je čovečanstvo dalo u devetnaestom veku, u obliku nemačke filozofije, engleske političke ekonomije i francuskog socijalizma.

Sa ova tri izvora marksizma, koji su u isto vreme i njegovi sastavni delovi, ukratko ćemo se pozabaviti.

I

Filozofija marksizma je materijalizam. Tokom savremene istorije Evrope, posebno krajem osamnaestog veka u Francuskoj, koja je bila poprište odlučujuće bitke protiv svake vrste srednjovekovnog đubreta, protiv feudalnih institucija i ideja, materijalizam se pokazao jedinom filozofijom koja je konzistentna, tačna u svim svojim učenjima prirodne nauke i neprijateljska prema sujeverju, i sličnom. Neprijatelji demokratije su stoga pokušali na svaki način da "obore", potkopaju i oklevetaju materijalizam, i zagovarali različite forme idealizma, koji uvek, na ovaj ili onaj način, završi u odbrani ili podršci religije.

Marks i Engels su oduvek najodlučnije branili filozofski materijalizam i stalno iznova objašnjavali duboku grešku u svakoj devijaciji od ove osnove. Njihovi pogledi su najjasnije i u potpunosti izloženi u radovima Engelsa, "Ludvig Fojerbah" i "Anti-Diring", koji kao i Manifest komunističke partije, jeste priručnik svakog klasno-svesnog radnika. Ali Marks se nije zaustavio na materijalizmu osamnaestog veka; on je unapredio filozofiju. On ju je obogatio akvizicijom nemačke klasične filozofije, posebno Hegelovog sistema, koji ga je zauzvrat vratio materijalizmu Fojerbaha. Najvažnije dobijeno znanje je dijalektika, tj. doktrina razvoja u svojim najpunijim i najdubljim oblicima, slobodna jednostranosti - doktrina relativnosti ljudskog znanja, koja nam daje odraz materije koja se večno razvija. Najnovija otkrića prirodnih nauka - radijum, elektroni, transmutacija elemenata - osobito su potvrdili Marksov dijalektički materijalizam, uprkos učenjima bužoaskih filozofa sa njihovim "novim" vraćanjima starom i trulom idealizmu.

Produblјivanje i razvoj filozofskog materijalizma, Marks je završio, proširivši znanje o prirodi na znanje o ljudskom društvu. Marksov istorijski materijalizam je jedno od najvećih dostignuća naučne misli. Haos i arbitrnost koje su pre toga vladale pogledima na istoriju i politiku izrodile su veoma celovitu i harmoničnu naučnu teoriju, koja objašnjava kako se, kao posledica rasta proizvodnih snaga, iz jednog sistema društvenog života razvija drugi, viši - kako kapitalizam, na primer, izrasta iz feudalizma.

Kao što ljudsko znanje reflektuje prirodu (tj. materiju koja se razvija), koja postoji nezavisno od njega, tako čovekovo društveno znanje (tj. različiti pogledi i doktrine - filozofske, religiozne, političke itd.) reflektuje ekonomski sistem u društvu. Političke institucije su nadgradnja ekonomske baze. Vidimo, na primer, da različite političke forme modernih evropskih država služe da učvrste vladavnu buržoazije nad proletarijatom.

Marksova filozofija je zreo filozofski materijalizam, koji je dao čovečanstvu, posebno radničkoj klasi, moćne instrumente znanja.

II

Shvativši da je ekonomski sistem temelj na kome je podignuta politička nadgradnja, Marks je naviše pažnje posvetio proučavanju ekonomskog sistema. Marksovo glavno delo, Kapital, posvećeno je proučavanju ekonomskog sistema modernog, tj. kapitalističkog, društva. Klasična politička ekonomija, pre Marksa, razvila se u Engleskoj - najrazvijenijoj od kapitalističkih zemalja. Adam Smit i Dejvid Rikardo, njihovim istraživanjima ekonomskog sistema, postavili su temelje radne teorije vrednosti. Marks je nastavio njihov rad. On je strogo dokazao i konzistentno razvio ovu teoriju. On je pokazao da je vrednost svake robe određena količinom društveno potrebnog radnog vremena utrošenog na njenu proizvodnju.

Gde su buržoaski ekonomisti videli odnose stvari (razmena jedne robe za drugu), Marks je otkrio odnos između ljudi. Razmena roba je izražavala vezu kojom su individualni proizvođači vezani putem tržišta. Novac označava da ova veza postaje sve jača i jača, neraskidivo vezujući ceo ekonomski život individualnih proizvođača u jednu celinu. Kapital označava dalji razvoj ove veze: ljudski rad postaje roba. Nadničar prodaje radnu snagu vlasniku zemlje, fabrika i sredstava za rad. Radnik jedan deo radnog dana koristi za troškove sopstevnog izdržavanja i izdržavanja svoje porodice (nadnicu), dok drugi deo dana radnik radi bez nadoknade, stvarajući višak vrednosti za kapitalistu, izvor profita, izvor bogatstva kapitalističke klase.

Doktrina viška vrednosti je stub Marksove ekonomske teorije.

Kapital, stvoren radom radnika, pritiska radnika uništavajući sitne zanatlije i stvarajući armiju nezaposlenih. U industriji, pobjeda masovne proizvodnje je odjednom očigledna, ali isti fenomen vidimo i u poljoprivredi: superiornost velikih kapitalističkih poljoprivrenih poseda se povećava, primena mašinerije raste, seljačka ekonomija pada u zamku novca-kapitala, klizi i tone u propast, pod teretom svoje nazadne tehnologije. U poljoprivredi, pad sitnosopstveničke proizvodnje poprima drugačije oblike, ali je sam pad nesporna činjenica.

Uništavajući sitnu proizvodnju, kapital dovodi do povećanja produktivnosti rada i stvaranja monopolskog položaja za asocijacije krupnih kapitalista. Sama proizvodnja postaje sve više i više društvena - stotine hiljada i milioni radnika postaju povezani međusobno u sistematski ekonomski organizam - ali proizvod kolektivnog rada prisvaja šačica kapitalista. Anarhija proizvodnje raste, a sa njom i krize, kao i furiozna borba za tržišta i nesigurnost egzistencije masa populacije.

Povećavajući zavisnost radnika od kapitala, kapitalistički sistem stvara ogromnu snagu ujedinjenog rada. Marks je pratio razvoj kapitalizma od prvih začetaka robne proizvodnje, od proste razmene, do njenih najviših oblika, masovne proizvodnje.

I iskustvo svih kapitalističkih zemalja, starih i novih, jasno demonstrira istinitost marksističke doktrine sve većem broju radnika svake godine.

Kapitalizam je trijumfovao širom sveta, ali ovaj trijumf je samo uvertira za trijumf rada nad kapitalom.

III

Kada je srušen feudalizam, i kada se "slobodno" kapitalističko društvo pojavilo na Božjoj zemlji, odmah je postalo jasno da je ova sloboda značila novi sistem ugnjetavanja i eksploatacije radnika. Različite socijalističke doktrine su odmah počele da shvataju i protestuju protiv ovog ugnjetavanja. Ali rani socijalizam je bio utopijski socijalizam. On je kritikovao kapitalističko društvo, prezirao ga i proklinjao, sanjao o njegovom uništenju, sanjario o boljem redu i trudio se da ubedi bogate u nemoralnost eksploatacije.

Kako bilo, utopijski socijalizam nije mogao da ukaže na pravo rešenje. On nije mogao da objasni suštinu nadničnog ropstva u kapitalizmu, niti da otkrije zakone njegovog razvoja, niti da ukaže na društvenu snagu koja je sposobna da postane stvaraoc novog društva. U međuvremenu, olujne revolucije koje su svuda u Evropi, a posebno u Francuskoj, pratile pad feudalizma, pad kmetstva, sve više i više su otkrivale borbu klasa kao osnovu i pokretačku snagu celokupnog razvoja.

Ni jedna pobeda političke slobode nad feudalnom klasom nije dobijena drugačije nego očajničkim otporom. Ni jedna kapitalistička zemlja nije evoluirala na manje ili više slobodnoj i demokratskoj bazi, osim kroz borbu na život i smrt između različitih klasa kapitalističkog društva.

Genij Marksa se sastoji u činjenici da je on bio sposoban pre svih da iz ovoga izvuče, i konzistentno primeni ono što nas svetska istorija uči. Ovaj zaključak je doktrina klasne borbe.

Ljudi su oduvek bili i uvek će biti glupe žrtve obmane i samoobmane u politici sve dok ne shvate interese neke klase iza svih moralnih, religioznih i socijalnih fraza, deklaracija i obećanja. Pristalice reformi i poboljšanja će uvek biti prevareni od strane zaštitnika starog poretka sve dok ne shvate da se svaka stara institucija, koliko god varvarskom i trulom izgledala, održava snagama nekih vladajućih klasa. A ima samo jedan način slamanja otpora ovih klasa, a to je pronalaženje, u svakom društvu koje nas okružuje, prosvetljenje i organizovanje snaga koje mogu - i zahvaljujući njihovom socijalnom položaju, moraju - da konstituišu silu sposobnu da zbriše stari poredak i stvori novi.

Marksov istorijski materijalizam je sam pokazao proletarijatu put iz duhovnog ropstva u kome su sve ugnjetene klase do sada čamile. Marksova ekonomska teorija je sama objasnila pravi položaj proletarijata u opštem sistemu kapitalizma.

Nezavisne organizacije proletarijata se množe širom sveta, od Amerike i Japana do Švedske i Južne Afrike. Proletarijat postaje prosvećen i obrazovan vodeći svoju klasnu borbu; on se smeje predrasudama buržoaskog društva; on zbija svoje redove sve bliže i uči da meri svoj uspeh; on čeliči svoje snage i nezadrživo raste.